

Krasznahorkai László: Kegyelmi viszonyok

Krasznahorkai László második könyve a *Sátántangó* írása közben vagy korábban keletkezett novelláit tartalmazza. Bár a kötet összességében nem éri el a regény szintjét, néhány novella mindenképpen megközelíti azt. A regény és a novella műfaji különbségéből adódik először is, hogy itt nem találunk olyan nagyszabású kompozíciót, olyan mindenre kiterjedő, szövevényes világábrázolást, mint a regényben. A novella műfajának lehetőségeiből származik eleve valami különbség, amit nagyon nehéz elválasztani az érték pontos megítélésétől, mert agyunk könnyen rááll „a novellánál több a regény” (miként „a prózánál több a költészet”) vélt értékhierarchiájának hallgatólagos beismerésére. Véleményem szerint tehát Krasznahorkai ígéretes novellista is. Bár a nagyobb kompozícióra való erőteljes hajlama a novelláskötetben és azóta is megmutatkozik (*Herman, a vadór* és *A mesterségnek vége*, illetve *Rendkívüli állapotok* és *Pokol, hirtelen*), rövidebb írásai önállóan is kerek egészek. A *Csapdás Rozi*, *Az állomáskereső* vagy még inkább a *Borbélykézen* pedig azt mutatják, hogy az író mondanivalójának van egy határozott rétege, ami novellába való; és ez a réteg fontos, mert a novella jó. Krasznahorkai novellái pontosan megszerkesztettek, az alap helyzet, a „tétel” végiggondolt, a köré épülő történet izgalmasan halad a „csattanó” felé, az alakok kevés eszközzel, egy szempontból, de határozottan és érzékletesen megrajzoltak – ahogy azt a novellában kell.

A kötet nyolc írást tartalmaz. A nyolcas szám a *Sátántangóban* is rejtélyesen fontos, hiszen ott nyolc ember megszabadásáról-átveréséről van szó, nyolc hónapi munkájuk eredménye a pénzük, a kápolna nyolc kilométerre van, a doktor nyolc szeggel zárja el magát a külvilágtól, itéli magát lassú kínhalálra, többször szerepel a nyolc óra időmegjelölés, a végtelenségre és a magába zártságra pedig a bögyölyök által leírt elfektetett nyolcas utal. *A mesterségnek vége* „bűnös” társasága is nyolc főből áll, *Az állomáskeresőben* az utolsó meg-

adott időpont is nyolc óra. Úgy tűnik, a nyolcas számnak jelentése van Krasznahorkai művészetében. A novelláskötet utolsó (nyolcadik) darabja hitelesíteni látszik feltevésünket: a nyolcas szám összefüggésbe hozható az ebben a novellában előkerülő Hegyi Beszéd „nyolc boldogság”-ával, amennyiben Krasznahorkai művészete a Hegyi Beszéddel, sőt az üdvtörténettel való vita – azaz írásait a mai érvényesség keresése, tehát állandó kételkedő közellét jellemzi.

Ha van a szerző „pályáján” fejlődés, akkor az (ritka módon) már megjelent írásai előtt elért arra a fokra, ahonnan a hiteles, érett művek sora kezdődik. Megtalált, megtapasztalt tudásának keresésére az *El Bogdanovichtól* utal: el a menekülés céltalanságától (az életben és a művészetben) és keresni az értelmet a céltalan menekülésben magában, felismerve, hogy ez az eretnek magatartás is eleve célt tételez, és ha tetszik: küzdelem – mindenképpen ellenére. Madáchnál azt mondja Ádám Lucifernek: „A cél halál, az élet küzdelem, / S az ember célja e küzdés maga.” Krasznahorkainál a küzdelem fonákjára fordul: paradox módon a küzdés itt az árrol való lemondást jelenti. A halál pedig mindig eszköz lenne inkább, az egyetlen eszköz, ami még biztosan a kezünkben van a bizonytalan megváltás kicsikarásához. Nem véletlenül *Halálnovellák* tehát a kötet alcíme. A halál szövegszerűen is fontos, minden novellában előkerül. A halállal kapcsolatos témáknál fontosabb azonban az a halálközeli szemléletmód, ami a szövegeket áthatja.

Az élet, a világ értelmére rákérdezni egyben: szembenézni a halállal. Am Krasznahorkai meglepően túl van az élet-halál titkának izgatót, mondhatni fiatalos, borzongató és egyben mámorosító megsejtésén-ábrázolásán, ami például Kosztolányi egész korai korszakában jellemzi, és amin túllépni az irodalomban a nagyság megkerülhetetlen előfeltétele. Az ő világlátása máris a megtapasztalt életből-csesség közelében van. Legyőzni az eredendő kíváncsiságot lemondás a mindent átható értelem kereséséről, mindez azonban nem feltétlenül vezet a világ teljes érthetlenségének gondolatához, mert „a látásnak ezzel a baromi megfeszítésével” – ami már szinte látáson túli

– tárulhat fel valami olyan rejtett értelem, aminek nem juthat birtokába az, aki nem mond le róla, mondja Krasznahorkai. Kegyelmi állapot ez, a Pilinszky megfogalmazta értelemben. Ezzel az alkotói állapottal függnek össze a novellákbeli figurák megvilágosodáspillanatai: a narrátoré, mikor Bogdanovich eltorzult arccal rámondul; Szabó „spiclijéé”, miközben annak megfigyeléseit, jegyzeteléseit figyeli; Hermané, aki miután abbahagyta a „kártékony” vadak legyilkolását, hosszasan megfigyelte őket egészen karácsonyig, mikor is „megértette, hogy életét a legmélyebb tudatlanságban élte le...”; Simoné, aki úgy érezte, hogy „a félig vagy teljesen tébolyult borbélynak a szavai hirtelen bevilágítják egész életét”; és Pálnik volt tanítóé, aki mikor az úttörőruhás gyerekek elfutottak mellette, „e boldog, tiszta hangok, mintha rálöttek volna, egyszeriben... letaglózták, megállt az út közepén” és addig ott állt, amíg a mentőautó meg nem érkezett.

A halállal és a végső felismeréssel szorosan összefügg a mindenre kiterjedő megfigyelés és feljegyzés, ami szintén fontos szerephez jut (miként a *Sátántangó*ban) a novellákban is. A megfigyelés a világ rejtélyének megfejtésére irányul, és vele együtt arra, hogy a megfigyelő (aki maga is megfigyelt!) megértse saját helyét ebben a zürzavarban. Végső soron azonban ez a görcsös, ám kétségtelenül heroikus tudásvágy teljességgel kilátástalan erőfeszítés, mert – ahogy Szabó gondolja – egyetlen apró kizökkenés miatt „megtörténhet, hogy... elmulasztok egy számomra oly fontos jelzést, és ki tudja, nem követek-e el éppen ezzel valami jöveteletlent”. A világ nem annak tárul fel, aki mindenáron ezt akarja – a sátáni rend ostoba áldozatai, akik lennének, egy váratlan megvilágosodás nem kiszámítható pillanatában döbbenhettek rá arra, hogy kik is vagyunk tehát, és: „Hogy az ördög az úr.” És ez az egész nem más, mint a csapda – a sátán kegyelméből. A megvilágosodás tehát annak a megérzése, hogy talán egy világméretű becsapás áldozatai vagyunk. A megoldás az, hogy nem kell futni. Mert: „... ha gyűlölettel és undorral nézünk a világra, a világ gyűlöletes és undorító lesz; amennyiben szeretettel és várakozással, úgy kiszámíthatatlan és ellenséges; a legjobb tehát, ha nem nézünk sehogyan.” Nem azt mondja az író, hogy ne lásunk, hanem hogy emelkedjünk felül jön és rosszon, mert a csapda kikerülése csak a már mindent látó halálközeli „vakság” segítségével látszik lehetségesnek.

Mindezek alapján érzésem szerint Krasznahorkai művészete azon a szinten van, ahol már nincs értelme azt tisztázni, hogy az író „alkotói kiindulásként” derű- vagy borulató-e. Az a fő, hogy lát, és olyat lát, ami a figyelmes olvasót sem hagyhatja nyugodni. És gondoljuk csak meg: a műalkotás létrehozása maga a mindenek ellenére való legnagyobb bizakodás, ami a művésztől telik.

Krasznahorkai írásai szemléletmódjukban-megoldásaikban kapcsolódnak a latin-amerikai prózához, összefüggnek Kafka művészetével (főleg a *Hőség*, amely talán történetesen a legkevésbé sikerült darab), közelebbről az író a világról való megtapasztalt tudás Bodor Ádámmal kapcsolja össze, a halálnak a művészetében betöltött szerepe Mészöly Miklós újabb prózájával, korábbi Kosztolányival is rokonítja. Am Krasznahorkainak máris olyan egyéni hangja van prózáinkban, ami senkiével sem összetéveszthető. A „már-már menthetetlennek látszó nyelvi zürzavar” – ahogy ő írja egy helyen saját stílusára is utalva – nem fogyatékoság, hanem a megtalált forma, amelyben mondja a magáét, ebben a bekezdések nélküli feljegyzés-sorozatban, végtelen és önmagába zárt világban, mindig ugyanazt. Krasznahorkai László szinte páratlan indulása egy mindinkább érezhetően nagy regény: ennek fényében/árnyékában látszik szükségszerűen az eddig elkészült többi írás. Azzal együtt, hogy újabb munkáitól már a *Sátántangó* meghaladását, azaz ugyanannak még pontosabb megírását várjuk, telhetetlennek lenni semmiképp sem lenne helyes olvasói magatartás. Mert a nagy mű nem megcélozható. Írni csak jó műveket lehet. És a dolog innentől kezdve már végképp „kegyelmi kérdés”. (*Magvető*)

Károlyi Csaba

Nyugati magyar esszéírók antológiája 1986

A nyugati világban élő magyar esszéírók és tudósok antológiája a korábban megjelent költői, illetve prózai gyűjteményt követi, és bizonyára a nyugati magyar szellemi élet legkiterjedtebb, legérdekesebb körét mutatja be. A